

DOCUMENTE INEDITE REFERITOARE LA POZIȚIA FAȚĂ DE FASCISM A LUI ILIE CRISTEA *

de ȘTEFAN SUCIU

În Filiala Arhivelor Statului din Brașov se păstrează mai multe documente legate de activitatea militantului și publicistului comunist, profesorul Ilie Cristea. Dintre acestea un interes deosebit privind poziția față de fascism a lui Ilie Cristea prezintă însemnările sale zilnice asupra evenimentelor din țară și străinătate petrecute în perioada 31 iulie 1933 — 11 noiembrie 1934. Caietul cu însemnări a fost confiscat de către agenții Siguranței din Brașov la data de 13 aprilie 1935¹ în timpul unei percheziții domiciliare, ordonată de Corpul de armată din Iași. Inițial caietul a fost destinat să servească de registru al abonaților la revista „Spre Stînga“. Revista fiind suspendată, caietul a fost transformat în jurnal personal.

Deși organele de siguranță au cerut deschiderea unui proces penal împotriva profesorului Ilie Cristea pe motiv că în jurnalul său sînt înserate „cuvinte ofensatoare“ la adresa regelui Carol al II-lea², Parchetul tribunalului Brașov a clasat cauza deoarece cele scrise erau niște reflecții personale cu caracter strict intim și care neavînd publicitate, nu constituiau un fapt penal. Totuși caietul a rămas confiscat împreună cu alte documente și reviste, așa cum rezultă din declarația dată în fața anchetatorilor de către autorul jurnalului³.

---

* Comunicare prezentată la sesiunea științifică din 15 iulie 1972, organizată la Brașov cu prilejul împlinirii a 80 de ani de la nașterea militantului comunist Ilie Cristea.

¹ Arhivele Statului Brașov, fondul Parchetului Tribunalului Brașov, dosar 801/1935, fila 5.

² Cuvintele înscrinate sînt înserate în nota din 29 octombrie 1933: „Participînd la sfințirea unei biserici din Craiova, regele s-a îmbrăcat în odăjdi. Dimineața îi aduce fotografia. Faptul o consternat pe toată lumea. E bătaie de joc sau demență“.

³ Arhivele Statului Brașov, fondul Parchetului Tribunalului Brașov, dosar 801/1935 fila 6.

Insemnările zilnice ale militantului comunist Ilie Cristea corespund perioadei în care Partidul Comunist Român milita pentru unirea tuturor forțelor democratice în vederea păcii, independenței și suveranității țării, greu amenințate de forțele fasciste, prohitleriste odată cu venirea lui Hitler la putere în Germania. În mișcarea antifascistă un rol important l-a avut și intelectualitatea progresistă românească, în fruntea căreia s-au aflat intelectualii comuniști, printre care și Ilie Cristea.

După ce în anul 1932 el a făcut parte din conducerea Comitetului antirăzboinic în calitate de secretar,⁴ în vara anului 1933 se numără, alături de Petre Constantinescu — Iași, Barbu Lăzăreanu, Iorgu Jordan, Radu Cernătescu și Cicerone Theodorescu printre membrii fondatori ai Comitetului Național Antifascist⁵, organizație legală creată și condusă de Partidul Comunist Român pentru a bara calea fascismului și a războiului în țara noastră.

Alături de activitatea desfășurată în organizațiile legale de masă conduse de Partidul Comunist Român, Ilie Cristea se remarcă prin publicistica sa antifascistă și antirăzboinică, publicînd o serie de articole în presa democratică din țara noastră⁶.

În însemnările sale zilnice, Ilie Cristea se oprește mai mult asupra problemelor vieții internaționale despre care era bine documentat, citind cu regularitate ziare și reviste din străinătate, iar cultura sa filozofică marxist-leninistă i-a dat posibilitatea să analizeze evenimentele externe de pe poziția Partidului Comunist Român.

Caracteristic consemnărilor sale este în primul rînd antihitlerismul, ostilitatea față de imperialismul german. Încă din anul 1931 în articolul „Evenimentele forțează clarificarea“, publicat în numărul trei al revistei „Spre Stînga“, al cărui director a fost, el condamna încercările reacțiunii din Germania de a aduce la putere pe Hitler. „... Fenomenul politic — se arăta în încheierea articolului nu e decît un reflex al catastrofei economice care se apropie. . . Experimentul hitlerist va însemna începutul sfîrșitului“⁷.

La numai șase luni de la venirea lui Hitler la putere, în nota din 31 iulie 1933 cu care își începe și jurnalul său, Ilie Cristea condamnă teroarea

⁴ *Organizații de masă legale și ilegale, create, conduse sau influențate de P.C.R.*, vol. I, Editura Politică, București, p. 381.

⁵ *Ibidem*, p. 305.

⁶ Titu Georgescu, *Ilie Cristea, Articole (1923-1936)* Editura Politică, București, 1961; Titu Georgescu, *Intelectuali antifasciști în publicistica românească*, Editura științifică, București, 1967.

⁷ „Spre Stînga“, anul I, nr. 3, p. 30.

deslănțuită în Germania, unde „tirania nu cunoaște margini. Zilnic tribunalele condamnă la moarte, iar arestații sînt împușcați sub cuvînt că încearcă să fugă de sub escortă. Victimile, firește, sînt aproape toate comuniste. Muncitorul, după părerea hitleriștilor, care vede în antreprenor un dușman al său, este un trădător de patrie. Și cînd te gîndești că atîția oameni credeau într-un fel de socialism hitlerist“⁸. Continuînd să descrie situația politică din Germania, unde partidul comunist continua să-și mențină influența, în ziua de 14 august Ilie Cristea consemnează faptul că „partidul comunist, în ciuda bestialelor persecuții sau tocmai din cauza lor, se bucură de simpatia maselor“⁹.

Cînd și-a dat seama că speranțele sale de a atrage poporul german de partea sa s-au năruit, odiosul dictator a trecut la reprimarea tuturor elementelor ostile, chiar și a unora dintre colaboratorii săi apropiați. Iată cum descrie Ilie Cristea crimele comise de Hitler : „În ziua de 30 iunie regimul hitlerist și-a desvăluit ca la lumina unui fulger năprasnic toată bestalitatea și to putregaiul. (. . .) Cuprins de o frică isterică, Hitler doboară fără alege-re, pe oricine se pare suspect. E curajul disperatului. . .“¹⁰.

În șirul măsurilor represive luate de regimul fascist din Germania împotriva forțelor progresiste se înscrie și procesul de la Leipzig înscenat unor militanți comuniști, printre care și comunistul bulgar Gheorghi Dimitrov reprezentant de seamă al mișcării muncitorești internaționale, sub învinuirea de a fi incendiat Reichstagul. Despre acest proces găsim în jurnal următoarea însemnare : „Procesul incendiarii Reichstagului durează de 25 zile. Bulgarul Dimitrov e impetuos și totuși abil. Împotriva comuniștilor depune numai martori național — socialiști, unii așa de stupid, încît însuși președintele se jenează. Judecata oamenilor obiectivi e făcută: autorul incendiului este Göring. De altfel, ministerul public mai curînd se apără decît acuză. Cît îl privește pe Göring, acesta s-a purtat ca un plutonier amenințînd pe Dimitrov cu pumnii, numindu-l hoț și terminînd : „Așteaptă să ieși de sub puterea tribunalului și îți arăt eu“¹¹.

După pronunțarea sentinței, Ilie Cristea nota cu satisfacție achitarea comuniștilor acuzăți, considerînd acest proces ca un eșec al regimului nazist „Înfrîngerea lui Hitler e așa de clară și indiscutabilă încît nu se poate să rămînă fără urmări“¹².

⁸ Arhivele Statului Brașov, fondul Parchetului Tribunalului Brașov, dosar 801/1935, fila 10.

⁹ *Ibidem*, fila 11

¹⁰ *Ibidem*, fila 26

¹¹ *Ibidem*, fila 14

¹² *Ibidem*, fila 18

În programul de politică externă al Germaniei naziste, revizuirea frontierelor a devenit un obiectiv principal. Politica revanșardă care amenința independența și libertatea popoarelor a fost stimulată și de poziția conciliatoare a cercurilor politice conservatoare, în primul rând britanice.

În a doua parte a anului 1933 planurile agresive ale Germaniei au început să se manifeste cu mai multă îndrăzneală. Prins în ghearele unor dificultăți interne, regimul hitlerist căuta obținerea unor succese în politica externă.

Primele presiuni s-au făcut asupra Austriei pe care voia s-o anexeze. Pericolul anexării Austriei a îngrijorat cercurile guvernante ale Franței și Angliei, la protestele cărora s-a alăturat și Italia. Dar în ciuda acestor avertismente Hitler n-a cedat. Aceste evenimente internaționale, Ilie Cristea le consemnează astfel : „În ziua în care agenția Stefani, în forma unui comunicat, aducea la cunoștință angajamentele ce și-au luat Germania, hitleristul Habricht insulta și amenința din nou guvernul Dolfuss. . . cel mai furios trebuie să fie Mussolini, care prin demersul său separat, a vrut să-și menajeze protejatul. Hitler însă sub presiunea cercurilor naționaliste, nu prea ține seamă de tutor. După ce a trădat revoluția, numai printr-un succes de politică externă ar mai putea galvaniza masele burgheze și succesul cel mai ușor, crede el, ar fi instalarea unui guvern național-socialist la Viena”¹³.

În privința atitudinii puterilor occidentale față de continuarea presiunilor asupra Austriei, profesorul Ilie Cristea conchide : „. . . Nu e de crezut firește, că Franța se va da ușor bătută. Pe Anglia și-o va asocia fără multă greutate, iar Italia va fi silită să le secondeze. . .”¹⁴.

Prin atitudinea sa conciliantă, Marea Britanie dovedea că este dispusă să admită revizuirea tratatelor de pace, cu scopul de a îndrepta atacurile Germaniei fasciste spre răsărit. În mod deosebit era vizată Uniunea Sovietică împotriva căreia se îndrepta ura burgheziei reacționare din toate țările, care nu vedea cu ochi buni existența pe glob a unui stat socialist. În legătură cu încurajarea planurilor politice revanșarde a lui Hitler, Ilie Cristea nota la 24 decembrie 1933 : „E greu de admis însă că Anglia va renunța să-și înlesnească Germaniei un succes în politica externă. Pe măsură ce Hitler slăbește, Anglia îi este tot mai favorabilă. E semnificativ că Chamberlain care în mai, fulgera împotriva hitlerismului, acum protestează împotriva comisiei internaționale de anchetă, care și-a ținut ultima ședință la Londra.

¹³ *Ibidem*, fila 11

¹⁴ *Ibidem*, fila 12

În cele din urmă, nu-i exclus ca și Franța să devină generoasă și să-l susțină. Hitler îngenuncheat e doar preferabil comunismului“¹⁵.

Îngrijorarea față de soarta țării a provocat și militarismul japonez care în anul 1931 a trecut pe calea agresiunii prin ocuparea Manciuriei, pe care a transformat-o în anul 1932, într-un stat marionetă. Ascensiunea militară a Japoniei a fost posibilă numai datorită încurajării ei de către statele imperialiste care au adoptat față de Japonia o atitudine îngăduitoare. Tocmai acest lucru îl surprinde foarte bine Ilie Cristea în nota din 2 septembrie 1933 : „Militarismul japonez, incurajat și proslăvit de capitalismul lumii occidentale, se întoarce acum împotriva acestui capitalism“¹⁶.

Restabilirea relațiilor diplomatice dintre U.R.S.S. și Statele Unite ale Americii (16 noiembrie 1933) precum și tratativele purtate de Uniunea Sovietică cu Franța în vederea încheierii unui tratat de ajutor reciproc, sînt consemnate cu satisfacție în jurnalul personal. „ . . . Toată lumea — arăta Ilie Cristea — de la noi și din afară recunoaște că Rusia este un important factor internațional“. Referindu-se în continuare la parada militară de la Moscova prilejuită de sărbătorirea Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, menționează că acest lucru „constituie un avertisment pentru acei care se joacă cu ideea războiului, este un gest de energie pe care de mult îl așteptam“¹⁷.

Cu aceeași satisfacție profesorul și publicistul comunist Ilie Cristea își nota eforturile statelor balcanice spre căutarea celor mai eficace metode și mijloace în măsură să prevină agresiunea statelor fasciste revizioniste, care se pregăteau cu înfrigurare vizînd în primul rînd independența și chiar ființa națională a statelor mici. Căpeteniile hitleriste afirmău tot mai des că „Vocea statelor mici ar trebui să nu mai audă în Europa“¹⁸. Rod al acestor eforturi a fost constituirea, la 9 februarie 1934, a Înțelegerii Balcanice la care au aderat Grecia, Iugoslavia, România, și Turcia¹⁹. Tratativele, înțelegerile și alianțele dintre statele europene menite să contracareze politica agresivă a Germaniei a produs o puternică impresie la Ilie Cristea, care își manifesta speranța că hitlerismul va fi nevoit să capituleze. „Toate

¹⁵ *Ibidem*, fila 14

¹⁶ *Ibidem*, fila 12

¹⁷ *Ibidem*, fila 17

¹⁸ D. Tutu, *Înțelegerea Balcanică și rolul său în apărarea păcii și securității în sud-estul Europei*, în Studii și Articole de istorie, 1968, XII, p. 135.

¹⁹ *Ibidem*, p. 140

s mnele arată că opera ia de încercuire a Germaniei se apropie de sfir it. Junkerismul va fi condamnat la asfixiere“²⁰.

Evolu ia pe care o preconiza Ilie Cristea în privin a situa iei internaționale era firească în condi iile date dacă atitudinea marilor puteri occidentale n-ar fi încurajat în anii următori înarmarea  i politica agresivă a lui Hitler.

Pe măsură ce pericolul agresiunii fasciste devenea mai amenin tor, mi carea muncitorească, masele populare  i opinia publică democratică din toate  rile lumii s-au ridicat la luptă pentru apărarea păcii  i civiliza iei umane, pentru securitate colectivă. Toate acestea sînt înregistrate cu multă satisfac ie în jurnalul personal al lui Ilie Cristea. El se referă la realizarea frontului unic muncitoresc împotriva fascismului, în cheiat în Fran a între partidul comunist  i partidul socialist, la lupta comuni tilor  i a for elor progresiste din Austria împotriva reac iunii  i fascismului, la ac iunile maselor populare din Spania, care după răsturnarea monarhiei  i instaurarea republicii burghezo-democratice, luptau pentru înfăptuirea unităţii de ac iune împotriva cercurilor reac ionare.

Lui Ilie Cristea nu i-au scăpat nici evenimentele petrecute pe alte continente. Consemn nd cu admira ie lupta poporului chinez împotriva imperialismului japonez, la 14 februarie el arăta că „sovietele chineze reprezintă un factor internațional  i că trăim o perioadă revolu ionar “²¹. De asemenea, în jurnal găsim  i referiri la lupta poporului cubanez care în anul 1933 a răsturnat pe dictatorul Machado, sprijinit de Statele Unite ale Americii. După ce se referă la faptul că mul imea ajutată de armată l-a alungat pe Machado, Ilie Cristea re ine declara iile de independen   ale noului pre edinte al Cubei, profesorul San Martino, care a spus că „vrea prietenie cu Statele Unite, dar pe l ng  respectarea independen ei Cubei, că el luptă nu împotriva poporului din Statele Unite  i contra imperialismului acestora“²².

Această atitudine din partea unei  ari mici aflată sub domina ia Statelor Unite ale Americii, a fost salutată de Ilie Cristea  i o considera un act fără precedent în rela iile dintre Statele Americii. „Un astfel de ton — ar t  el la sfir itul notei — din partea lui San Martino care nu e comunist, e o revolu ie“²³.

²⁰ Arhivele Statului Brașov, fondul Parchetului Tribunalului Brașov, dosar 801/1935 p. 24.

²¹ *Ibidem*, fila 20

²² *Ibidem*, fila 13

²³ *Ibidem*, fila 13.

În jurnalul personal al profesorului comunist Ilie Cristea găsim și câteva însemnări biografice. Aflăm că în toamna anului 1933, pe cînd funcționa ca profesor la Aiud, a cerut să fie detașat la o școală din Satulung, însă, din motive bine știute, cererea i-a fost respinsă. În acest fel, el continua să facă naveta între Aiud și Brașov²⁴.

Luptele revoluționare ale muncitorilor ceferiști și petroliști din ianuarie-februarie 1933 au determinat o largă opinie populară de solidaritate și de acțiune pentru eliberarea muncitorilor arestați în februarie la Atelierele C.F.R. Grivița din Capitală. În întreaga țară s-a ridicat un val de mișcări ale muncitorilor care simpatizau cu luptele ceferiștilor. La procesul acestora de la Craiova peste 600 de martori — muncitori, țărani, intelectuali, mici meseriași, liber-profesioniști — au venit să facă depoziții în sprijinul acuzațiilor. Printre aceștia s-a aflat și Ilie Cristea care s-a prezentat în fața instanței în ziua de 14 iunie 1934: „Am depus ca martor, în ziua de 14, în procesul muncitorilor de la Atelierele Grivița. Muncitorii se țin bine, atît acuzații cît și martorii. Am vorbit cu M. G. Bujor. . .”²⁵.

Date importante referitoare la angajarea totală a lui Ilie Cristea în frontul luptei antifasciste din țara noastră constituie și însemnările muncitorului comunist din Brașov, Nicolae Blebea. În notele sale din septembrie 1934 referitoare la lucrările plenarei Comitetului Național Antifascist din 9 septembrie 1934 în conducerea căruia a fost ales împreună cu Ilie Cristea, Nicolae Blebea menționează faptul că înainte de constituirea Comitetului local antifascist, profesorul Ilie Cristea ținea dese conferințe la care participau deopotrivă tineri și vîrstnici și cărora le vorbea despre esența și pericolul fascismului²⁶.

Același izvor ne arată că inițiatorul și organizatorul Comitetului antifascist din Brașov a fost Ilie Cristea care era președintele comitetului, din care mai făceau parte avocatul Radu Olteanu, ziaristul Vasile Munteanu, 4 muncitori români, maghiar și germani și doi studenți²⁷.

Mișcarea antifascistă a înregistrat o serie de rezultate și în rîndurile țărănimii. Directivele C.C. al P.C.R. din ianuarie 1934 privind munca partidului în rîndurile țărănimii muncitoare cereau ca organizațiile comunis-

²⁴ *Ibidem*. A fost mutat „disciplinar” la Aiud în urma procesului intentat redactorilor revistei „Spre stînga”, proces judecat la Tribunalul Brașov în ziua de 24 martie 1932 (Stefan Suci, *Revista „Spre Stînga”*, în *Cumidava*, IV. 1970, p. 400-401).

²⁵ Arhivele Statului Brașov, fondul Parchetul Tribunalului Brașov dosar 801/1938, fila 24.

²⁶ Arhivele Statului Brașov, fondul Parchetul Tribunalului Brașov, dosar 1996/1934, fila 18.

²⁷ *Ibidem*, fila 20

te locale să înceapă să desfășoare o activitate intensă pentru crearea de comitete țărănești care să mobilizeze țărănimea pentru a lupta contra foamei, contra terorii guvernului și a bomobelor fasciste²⁸. Comitetul antifascist din Brașov a reușit în scurt timp, să înființeze două comitete antifasciste în comunele Întorsura Buzăului și Porumbacul de Jos²⁹.

Documentele semnalate în prezenta lucrare pot contribui la cunoașterea mai aprofundată a vieții și activității aceluia care a fost profesorul Ilie Cristea, apărător ferm al drepturilor și libertăților democratice tot mai mult amenințate de fascism, militant pentru înfăptuirea politicii Partidului Comunist Român pentru apărarea independenței țării, pentru triumful socialismului pe pământul românesc.

---

²⁸ *Organizații de masă legale și ilegale*. . . , p. 398.

²⁹ Arhivele Statului Brașov, fondul Parchetul Tribunalului Brașov, dosar 1996/1934, fila 20.

UNGEDRUCKTE ZEUGNISSE ÜBER DIE HALTUNG ILIE CRISTEAS DEM FASCHISMUS GEGENÜBER (ZUSAMMENFASSUNG)

Der Verfasser weist auf ungedruckte Zeugnisse betreffend die Tätigkeit des kommunistischen Kämpfers und Publizisten Professor Ilie Cristea hin. Er beschreibt ein Heft mit tagebuchartigen Aufzeichnungen über die Ereignisse im In- und Ausland in der Zeit vom 31. Juli 1933 — 11. November 1934. In diesen Aufzeichnungen geht Ilie Cristea vor allem auf die aussenpolitischen Geschehnisse ein, für die in erster Reihe seine Haltung gegen Hitler und den deutschen Imperialismus kennzeichnend ist.

Ilie Cristea verurteilt die Unterdrückungsmassnahmen des faschistischen Regimes in Deutschland gegen die fortschrittlichen politischen Kräfte, sowie die Revanchepolitik Nazideutschlands. Mit Genugtuung verzeichnet er die auf internationaler Ebene geführten Verhandlungen zum Abschluss von Vereinbarungen, die die Aggression der faschistischen und revisionistischen Staaten verhüten sollten.

Ilie Cristea gibt seiner Bewunderung für den Kampf des chinesischen Volkes gegen den japanischen Imperialismus sowie für den des Volkes von Kuba gegen den Diktator Machando Ausdruck.

In dem Tagebuch des kommunistischen Professors Ilie Cristea sind auch einige biographische Aufzeichnungen enthalten.

Im Schlussteil der Arbeit werden Dokumente angeführt, die die Tätigkeit Ilie Cristea im Rahmen des Antifaschistischen Komitees aus Brașov (Kronstadt) betreffen, das aus rumänischen, ungarischen und deutschen Arbeitern und Intellektuellen bestand.

